

КУКОБА Н.С., ад'юнкт кафедри психології діяльності в особливих умовах,
Національний університет цивільного захисту України, м Харків, Україна
KUKOVA N.S., associate professor of psychology of activity in special conditions,
National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv, Ukraine

ПСИХІЧНА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ КУРСАНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ НУЦЗУ

Однією з особливостей сучасної освіти на Україні є створення системи навчальних закладів з елементами військового виховання - ліцеїв, академій, університетів пов'язаних з діяльністю різних силових структур. Основною метою таких установ є не тільки виховання підростаючого покоління в дусі патріотизму, а й формування інтелектуального, працездатного, успішного фахівця [2].

Дослідження психологічних особливостей психічної працездатності курсантів, які навчаються на першому курсі Національного університету цивільного захисту України, є актуальним для виявлення специфічних психологічних якостей, що визначають успішність їх діяльності.

Вивчення психічної працездатності будувалося на основі комплексної оцінки когнітивної сфери курсантів. В рамках даного дослідження психічна працездатність визначається як здатність суб'єкта до продуктивної інтелектуальної діяльності [3]. Нами досліджувалися когнітивні здібності курсантів 1 курсу навчання.

На основі теорії функціональних систем Ананьєва Б.Г. [1], Шадрикова В.Д. була запропонована концепція, згідно з якою, психічні процеси виступають основою для розвитку різних здібностей людини. Вважається, що психіка реалізує пізнавальну і регулятивну функції, які диференціюються і реалізуються у функціях відображення, переробки та зберігання інформації [4].

Цю здатність як властивість функціональної системи використовував в своєму дослідженні і Рижов Б.Н. [3], який на підставі експериментальних досліджень запропонував три типи психічної працездатності за способом

включення суб'єктом певних когнітивних здібностей під час виконання продуктивної інтелектуальної діяльності: інгенітивний, версатівний і врівноважений. Дослідження полягає в обчисленні підсумкового показника: складності виконуваної діяльності (яка визначається на основі модифікованого тесту Равена); уваги і темпових характеристик простої логічної діяльності (методика «Рахунок в Автотемп»); параметрів короткочасної пам'яті (методика «Запам'ятовування геометричних матриць»). При відтворенні коефіцієнтів діяльності (темпу, складності та обсягу) ми отримали інтегральний коефіцієнт працездатності, який визначає рівень психічної працездатності.

Виконання методики «Рахунок в Автотемп» свідчить про добре розвинену увагу курсантів, висловлюємо в таких його характеристиках, як концентрація, стійкість і переключення. Інтерпретація отриманих даних дозволила виявити ряд істотних особливостей при виконанні курсантами простої логічної діяльності. Курсанти швидко і практично без помилок вирішують поставлені перед ними завдання при збереженні точності і правильності у відповідях. Цей факт пояснюється умовами служби і навчання курсантів, коли вся їх діяльність жорстко регламентована і тому її успішність багато в чому залежить не тільки від вірного виконання завдань, а й від темпу виконання.

Як показали результати діагностики лічильно-логічної діяльності курсанти 1 курсу мають досить високий темп діяльності (коефіцієнт темпу діяльності $K_t - 1,2 \pm 0,17$), що свідчить про добре розвинену у них увагу, що виражаються в концентрації, стійкості і переключення.

Результати вимірювання об'єму короткочасної пам'яті, або простої логічної діяльності у курсантів розташовуються в діапазоні середніх значень (коефіцієнт обсягу діяльності $K_n - 0,69 \pm 0,11$).

Результати вимірювання складної логічної діяльності (теоретичне мислення), коли курсантам пропонувалося знайти ефективний спосіб вирішення запропонованого завдання, показали, що для них важливо

виконати завдання з мінімальною затратою часу на правильне рішення. Тому, як правило, курсанти користуються готовими алгоритмами вирішення аналогічних завдань, тобто вибирають в своїй пам'яті завчені схеми, у них практично не залишається часу на вибір нестандартних рішень, що вимагають неординарного підходу. Однак пошук причинно-наслідкових зв'язків, закладених в умовах завдання, є важливою умовою для успішної діяльності фахівців багатьох силових відомств. У курсантів першого курсу коефіцієнт темпу діяльності (K_t) склав $0,73 \pm 0,11$.

Інтегральний показник психічної працездатності (K_p), визначається як добуток коефіцієнта обсягу (K_n), складності (K_c) і темпу (K_t) діяльності, тобто абсолютні значення показника психічної працездатності або коефіцієнт психічної працездатності [3].

Коли інтегральний показник працездатності прагне до одиниці, психічна працездатність підвищується, чим ближче інтегральний показник працездатності до нуля, тим нижче рівень психічної працездатності.

Інтегральний показник психічної працездатності курсантів представлений в таблиці 1.

Таблиця 1

**Інтегральний показник психічної працездатності курсантів 1 курсу
НУЦЗУ**

Курс	Коефіцієнт обсягу діяльності (середнє значення (K_n))	Коефіцієнт складності діяльності (середнє значення (K_c))	Коефіцієнт темпу діяльності (середнє значення (K_t))	Інтегральний показник працездатності (середнє значення (K_p))
1	0,69	0,73	1,2	0,6

Показники даної таблиці доводять, що курсанти 1 курсу навчання мають середній рівень психічної працездатності.

Подальший аналіз результатів дослідження психічної працездатності курсантів дозволив нам умовно віднести всіх досліджуваних до трьох типів

психічної працездатності. Розподіл типів психічної працездатності курсантів представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Типи психічної працездатності курсантів 1 курсу НУЦЗУ

Курс	Версатівний тип психічної	Інгенітивний тип психічної	Врівноважений тип психічної
1	49%	13%	38%

Широкому інтелекту, або версатівному типу психічної працездатності, відповідає велика вираженість у частини курсантів здатності до запам'ятовування або домінування обсягу діяльності над складністю діяльності, даний тип є у досліджуваних переважаючим (49%).

Глибокому інтелекту, або інгенітивному типу психічної працездатності, відповідає велика вираженість у частини курсантів здатності до складної розумової діяльності, вмінню неординарним способом вирішувати складні завдання, знаходити кілька рішень однієї і тієї ж задачі, або домінування складності діяльності над обсягом діяльності. Даний тип був виявлений у 13% курсантів першого курсу НУЦЗУ.

Врівноважений тип психічної працездатності, коли всі когнітивні здібності виражені в рівній мірі, виявлений у 38% курсантів першого курсу.

Таким чином, з таблиці 2 видно, що переважаючим у курсантів є версатівний тип психічної працездатності. Як було відзначено, умови навчання в НУЦЗУ сприяють формуванню і закріпленню у курсантів особливого стилю діяльності, що визначає в подальшому когнітивну структуру. Як впливає з результатів дослідження, в когнітивній сфері курсантів формується особливий тип психічної працездатності, в якому пам'ять займає чільне місце по відношенню до логічного мислення, і це не випадково. Курсанти у своїй діяльності постійно стикаються з завданнями, на вирішення яких їм відводиться строго певний час, внаслідок чого, з одного боку, на перший план виступають темпові характеристики діяльності. З іншого боку, рішення поставлених завдань, з огляду на ліміт часу, вимагає

від курсанта пошуку швидкої відповіді. Необхідність відповідати цій умові призводить до єдино дієвого способу: курсант починає шукати схожий алгоритм вирішення задачі, добре йому відомий, тобто, виробляє операцію вилучення з пам'яті великої кількості інформації, так чи інакше пов'язаної з умовами завдання.

Виявлені типи психічної працездатності курсантів допомагають визначити, за рахунок яких когнітивних здібностей вони виконують поставлені перед ними завдання і в якій професійній діяльності вони можуть досягти найбільшої успішності.

Литература

1. Анохин П.К. Принципиальные вопросы общей теории функциональных систем. - М.: Наука, 1975. - 285 с.
2. Кукоба Н.С. Проблема підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності / Н.С. Кукоба // Проблеми екстремальної та кризової психології – Харків, 2014. – Вип. 16. – С. 110-117.
3. Рыжов Б.Н. Системные основания психологии // Системная психология и социология. - 2010. - № 1. - С. 5 - 42.
4. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. - М.: Наука, 1983. - 183 с.